

Bénédictine

1898

Affiche. Onderaan is de abdij van Fécamp afgebeeld, waar de beroemde likeur werd gemaakt.

77 x 205,7 cm.

Bestonden er August Rex flessen?

Door Jens Koch

Al zo'n tien jaar lang bestudeert de auteur de archeologische aspecten van overwegend Duitse cachets.

Dat wil zeggen: de omstandigheden waaronder een cachet gevonden wordt alsmede de vindplaats worden zoveel mogelijk schriftelijk vastgelegd op een meldingsformulier. Met wat geluk betaalt deze methode zich later dubbel en dwars terug. Men behoudt het overzicht over de afzonderlijke varianten en men kan door onderlinge vergelijkingen veel nauwkeuriger uitspraken doen over het gebruik en de betekenis van een cachet.

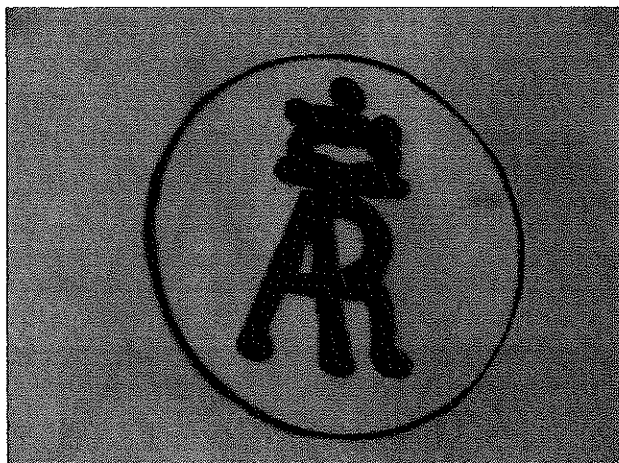
Ik wil U gaarne over enige opmerkelijke bodemvondsten op het gebied van glazegels kond doen. Zij zullen hier met het oog op hun unieke betekenis ter discussie gesteld worden.

Het gaat hier om een deel van de cachets, met de afbeelding van een gekroond monogram AR (in ligatura). Het monogram is gelijk aan dat op een Dresdener Pfennig uit 1709 en op andere munten uit Saksen (1) Zie Flämig blz 136. Het staat voor Augustus Rex en dientengevolge voor Koning August II van Polen (vanaf 1697-1706 en 1709-1733), die als Keurvorst Friedrich August I van 1694 tot 1733 in Saksen regeerde.

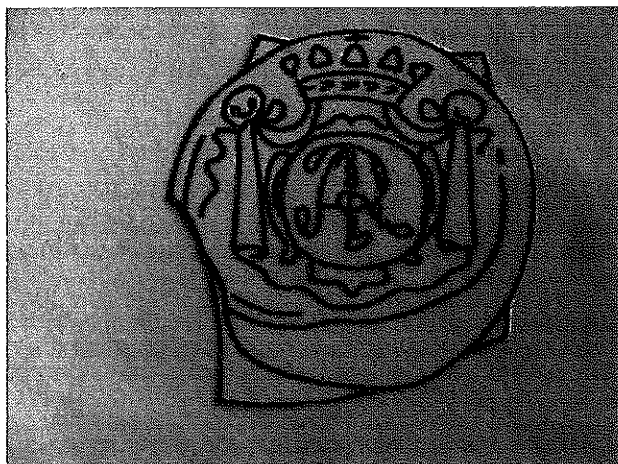
Hij was beter bekend als "August de Sterke".

De levensgenietende monarch verlangde na zijn overgang naar de katholieke kerk in 1697 ook de Poolse kroon erbij.

Hij nam daarom deel aan de Noordse Oorlog tegen de Koning van Zweden, Karel XII. Maar bij de Vrede van Altranstädt moest hij voorlopig toch van Polen afzien.

Een cachet met de gekroonde letters "AR" werd gevonden bij het doorzoeken van een akker in de buurt van Dresden (afb. 1). Vermoedelijk is het er ooit terecht gekomen bij het bemesten van deze akker met de inhoud van de beerput uit die stad. Een ander belangrijk AR cachet stamt uit een vroegere gemeentelijke stortplaats van de stad Braunschweig. Een wat primitieve variant uit de oude binnenstad van Gifhorn verwijst waarschijnlijk niet naar een koning of keurvorst op grond van de afwijkende afbeelding (o.a. een ster i.p.v. een kroon).

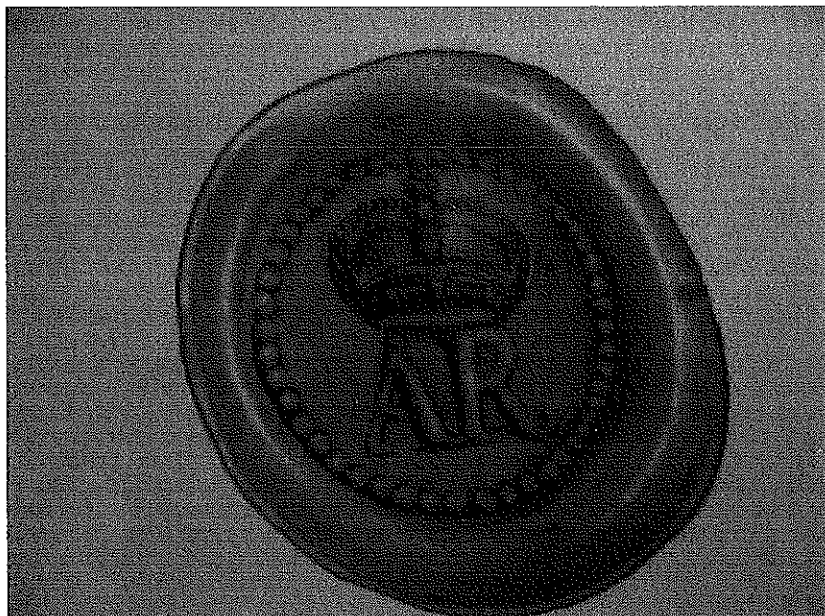

Een andere variant bevindt zich in de verzameling van Karl-Heinz Poser uit Neumünster. Dit cachet werd als bodemvondst in de oude haven van het stadsdeel Christianshavn (Kopenhagen) geborgen (afb 2). Het AR-monogram is hier veel meer "barokker" van uiterlijk; met "hermelijn" en met rijke heraldische toevoegingen uitgevoerd. Alle beschreven cachets zijn echter gemaakt van een lichtgroene kleur glas.

Van de plek, waar de glashut Heidelbach stond, in het Erzgebirgte in Saksen, valt ook een belangrijke AR-glaszegelvondst te melden, die wijst op een mogelijke productie van flessen voorzien van een cachet. Verder bestaan er nog van het monogram AR voorziene drinkglazen uit Saksen (2).

- zie Haase blz 28 voor cachets en blz 313 en 340 voor drinkglazen.

Hoe zijn de bijbehorende flessen te interpreteren? Een korte blik over de landsgrenzen toont ons hoe het in die tijd in de aangrenzende Duitse staten met de kenmerken ervan gesteld was. De belangrijkste exponenten van de z.g. Landsflessen zijn wel de - bij verzamelaars zeer bekende - Georg Rex Bouteillen uit Hannover (3. zie Poser). Deze werden van ca 1770 tot ca 1820 voorzien van het cachet "GR" (Georg Rex). Verder zijn op het cachet vaak de inhoudsmaat en een lettercode, die de glashut aanduidt, te lezen. Zo wilde men zowel een correct volume als de herkomst aanduiden. Deze flessen werden vooral in glashutten in Hannover vervaardigd, maar aantoonbaar ook in de aangrenzende landen, in het bijzonder als het verzorgingsgebieden betrof.

Maar reeds aanzienlijk eerder bestonden er "Landsflessen" met koninklijke kenmerken. Ook voor het keurvorstendom Hannover had men reeds in 1718 als zodanig het paard voorgeschreven.

- uitvoeriger te lezen bij Koch 1995.

Maar ook de kleinere Duitse staten brachten dit soort kenmerken in de praktijk. Voor de Keurpalts Trier zijn dat b.v. de met "CT" gezegelde flessen, die gedurende de regering van Carl Theodor (1743-1777) klaarblijkelijk de landsflessen waren.

- zie Koch 1998

Maar ook op last van zijn voorganger Carl Philipp (1716-1742) werden flessen reeds voorzien van een glaszegel "CP"

- zie Koch 1999

Reeds in de 17^e eeuw werden vergelijkbare voorzieningen in Braunschweig vastgesteld. In grote aantallen en geografische verspreiding kwamen de zogenaamde REMIGIO-ALTISSIMI cachets uit de tijd van de alleenheerschappij van de Hertog van Braunschweig en Lüneburg, Rudolf August (1666-1685), voor.

Ofschoon in dit laatste geval geen schriftelijke historische bronnen (lees voorschriften) over het aanbrengen van cachets op flessen bekend zijn, blijkt uit de archeologische vondst

van zulke flessen duidelijk de status van "landsflessen".

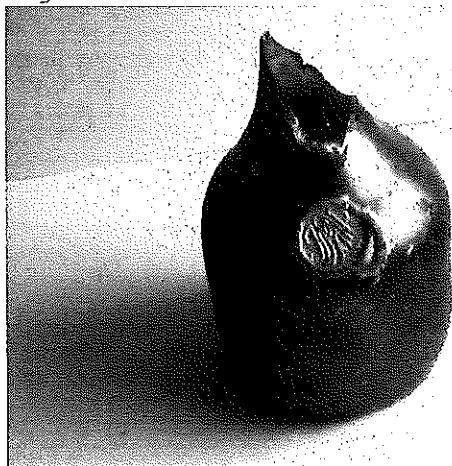
- zie Koch 1995 blz 9

De zo vaak gehoorde theorie, dat het hier zou gaan om flessen uit het privé bezit van de regent, moet derhalve worden tegengesproken. De onderhavige AR-zegelvondsten zouden net zo beschouwd moeten worden. Deze koninklijke cachets duiden tenminste op hun afkomst. Of hier ook reeds een volume, specifiek voor het betreffende land, uit valt op te maken, staat echter nog niet vast. Dat is wel het geval in Hannover.

De Saksische kan zou als maateenheid ervoor in aanmerking kunnen komen. Zij had een inhoud van 0,936 liter, net als de Dresdense kan. Als schenkkan, voor b.v. bier of wijn, had zij echter een inhoud van 1,204 liter.

Weliswaar zijn - gelet op het nog geringe aantal vondsten van AR-cachets - nog weinig conclusies te trekken, maar de brede geografische verspreiding vormt echter een belangrijke aanwijzing voor het gebruik als landsfles. Het is dus zeer waarschijnlijk, dat er zoiets als August Rex bouteillen bestonden, analoog aan de genoemde voorbeelden in de andere kleine Duitse staten uit die tijd.

We mogen aannemen, dat er binnenkort wel vaker AR-cachets gevonden zullen worden, die de bovenstaande theorie kunnen ondersteunen. Lezers, die in het bezit zijn van losse AR-cachets of zelfs van hele flessen met dat cachet worden vriendelijk verzocht dit te melden. Is het laatste het geval, dan kan de titel van dit artikel zelfs luiden:

"Bestaan er August Rex bouteillen?"

Literatuur:

Otto Fläming: Monogramme auf Münze, Medaillen, Marken, Zeichen und Urkunden. Braunschweig 1968.

Gisela Haase: Sächsisches Glas. Leipzig 1988.

Jens Koch: Glassiegel mit königlichen Monogrammen. Peine 1995.

Jens Koch: Eine Carl-Theodor-Bouteille. Der Glasfreund, 10/1998. Neustrelitz.

Jens Koch: Glassiegel aus Kurpfalz- Kulturgeschichten.

Die Flaschenpost, 1/1999. Edemissen.

Karl-Heinz Poser: Die Georg-Rex-Bouteille. Glas-historische Notizen, 4/1989. Neumünster.

Afbeeldingen:

1. de bouteillen
2. AR cachet (August Rex 1697-1733), 29mm, gevonden bij Dresden
3. AR cachet (idem), 30mm, gevonden in Kopenhagen
4. het AR cachet op een Engelse bierfles
5. het GR cachet
6. het Braunschweiger cachet met paard
7. een bouteille (zonder hals) met cachet, collectie Peter Vermeulen